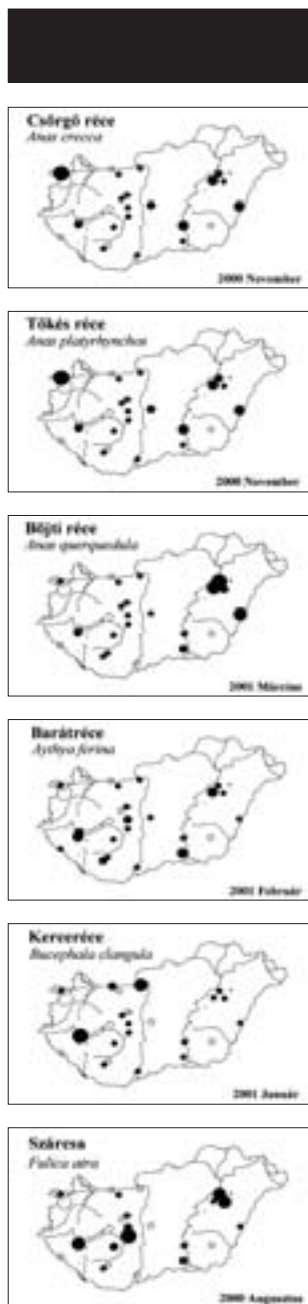

A vonuló vízimadarak védelme a tűzfegyverek elterjedése után szerte a világon napirendre került. Fokozták a védelem szükségességét azok a kiterjedt tájtalakítások, amelyeket a technika fejlődése tett lehetővé, s amelyek a vízimadár fajok költő-, vonuló- és telelőhelyeit fenyegették.

A Magyar Vízivad-monitoring eredményei

1. A vadréccék vizsgálata

(1996–2001)

Az észak-amerikai kontinensen az Egyesült Államok, Kanada és Mexikó már 1916-ban és 1936-ban egyezményben rögzítette a vízivad-gazdálkodás terén való együttműködést. 1979-ben Torontóban határozták el egy egységes vízivad-gazdálkodási terv kidolgozását, amelynek a kidolgozása azután 7 évig tartott, és 1986-ban lépett érvénybe. Európában (illetve a Nyugat-Palearktiszban) a vízivad-fajok állományainak csökkenése ugyancsak felvetette egy – a Bonni Egyezmény szellemében elkészítendő – vízivadvédelmi egyezmény és gazdálkodási terv kidolgozásának szükségességét. Az IWRB (ma Wetlands International) 1989. évi asztrahányi, „Managing Waterfowl Populations” témájú szimpóziumán nyilatko-

zot fogadtak el a vízivad egyes vonulási útvonalaira vonatkozó integrált gazdálkodási tervek kidolgozásának szükségességéről. A szervezet ezt a módot tekintette az egyedüli megvalósítható módszernek a nemzetközi szinten végzendő vízivadvédelem területén. Az IWRB kinyilvánította azt is, hogy e munkában számítanak a nemzetközi társszervezetek együttműködésére. Erre mintegy válaszként a nemzetközi vadászati szervezetek – a CIC

és a FACE –, illetőleg az European Community Commission 1992-ben Amszterdamban az „Our Migratory Waterfowl Tomorrow” témájú szimpóziumon kinyilvánították érdekazonosságukat a vízivad védelmével illetően a természetvédelmi törekvésekkel, s egyetértettek egy olyan nemzetközi egyezmény kialakításával, amely e vonatkozásban egységes rendszerként kezeli a Nyugat-Palearktisz.

Egy ilyen egyezmény megvalósulásának lényegesen több akadálya van, mint volt a három országot érintő Észak-amerikai Vízivad-gazdálkodási Tervnek. Az érintett terület ugyanis Oroszország sarkkörüi vidékeitől Dél-Afrikáig terjed. A fészkelő és telelő területeken, valamint a vonulási útvonalakon eltérő fejlettségű, érdekltségű és tradíciójú országok sokasága található. Az egyezmény kidolgozása során feltételezték, hogy az egyes országok elkötelezettek az ügy iránt, s minden állam a maga módján, a maga törvényes eszközeivel, a lefektetett és folyamatosan finomított alapelvek szerint kiveszi részét az előkészítésben és a megvalósításban. Mindezek ismeretében kezdtünk neki 1992-ben – az akkor még Erdészeti és Faipari Egyetem Vadgazdálkodási Tanszékén –, a magyarországi helyzet értékeléséhez, a feladatok meghatározásához, azaz egy Magyar Vízivad-gazdálkodási Terv kimunkálásához.

A Magyar Vízivad-gazdálkodási Terv kidolgozásához és bevezetéséhez, azon belül a fajok és élőhelyek védelméhez, a

hasznosítás mértékének meghatározásához, nemkülönben az ember-vízivad konfliktusok kezeléséhez elengedhetetlen a kutatás, az állományalakulás nyomon követése (monitorozása).

Ennek a feladatnak a koordinálására és végzésére hívta életre a Földművelésügyi Minisztérium Vadgazdálkodási és Halászati Főosztálya a Magyar Vízivadkutató Csoportot a Nyugat-Magyarországi Egyetem Vadgazdálkodási Intézetének szervezeti keretében. A kutatásokat az FVM és a Természetvédelmi Hivatal közösen támogatja. A Magyar Vízivad-monitoring tartamos működéséhez szükséges feltételek biztosításához pedig a 2031/1998 (II.13) számú Kormányhatározat teremt meg a feltételeket, amely „A Nemzeti Környezetvédelmi Program 1998. évi Intézkedési Tervéről” szól. Ebben a 13. sorszám alatti NKP Program címe: „Vadon élő állatvilág tartamos hasznosítása”, tervezett ideje 1999–2009, a program felelőse és végrehajtója a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium, s elvárt közvetlen eredménye az „Állapotváltozások és állománydinamika követése”.

A Magyar Vízivad-monitoring 1996 óta működik a Magyar Vízivadkutató Csoport szervezésében. Elődje az 1984 óta szervezett Magyar Vadlúd-monitoring volt.

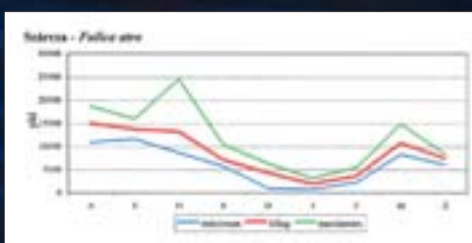
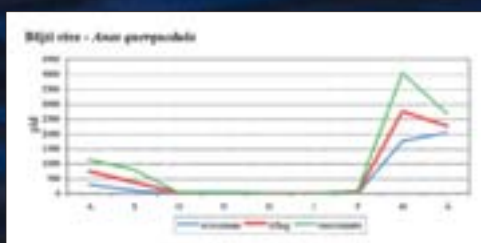
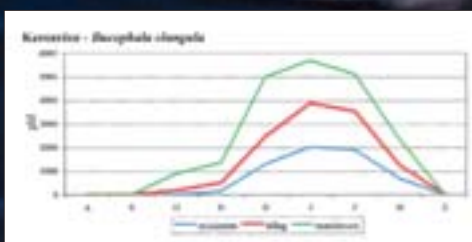
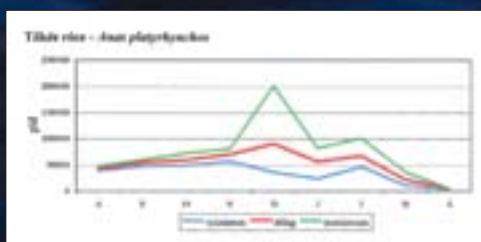
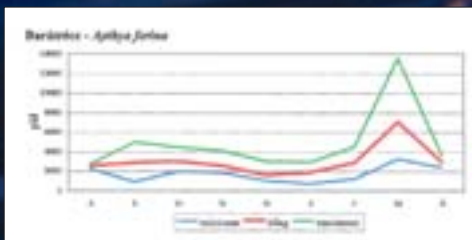
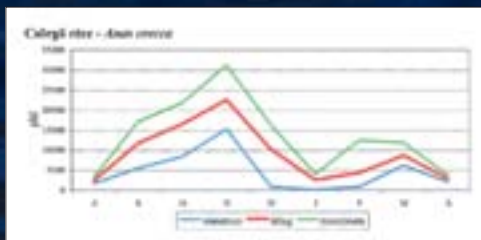
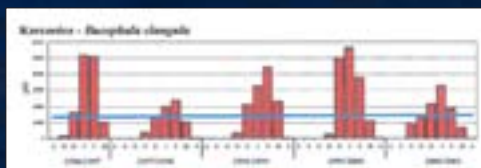
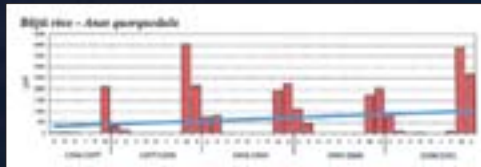
A megfigyelések köre az alábbiakra terjed ki: búváralakúak, vöcsökalkakúak, lúdalkakúak minden fajára, továbbá a kárókatonára, a kis kárókatonára, a szürke gémre, a nagy kócsagra, a réti sasra, a darura és a szárcsára, azaz összesen 51 fajra.

A felsorolásból látszik, hogy elsősorban az azonos helyen élő fajokat, illetve fajcsoportokat választottuk ki, de ugyanakkor tekintettel voltunk a halgazdálkodás és a természetvédelem információigényére is. Így kerültek a felméréndő fajok listájára a búvárok és vöcsök, vagy a két kárókatonafaj, a szürke gém, a nagy kócsag, a réti sas és a daru. Köztudott, hogy Európában a veszélyeztetett fajokon kívül szinte minden vízivad faj vadászható, míg Magyarországon csak néhány ezek közül. A vadászható fajok hazai listáját évtizedekkel ezelőtt állapították meg, s azóta sincsenek folyamatos és egyértelmű vizsgálatok arra nézve, hogy napja-

inkban valóban a vadászható fajok azok, amelyek a leggyakoribbak a Kárpát-medencében. Kimaradtak a megfigyelési listából a gémfélék, a parti

madarak, ezek felmérését – a fészektelepeket is beleértve – a Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület önkéntes megfigyelői végzik.

A Magyar Vízivad-monitoring megfigyeléseit az 1996/1997-es, kezdő idényben októbertől márciusig, azaz 6 hónapban végezte, minden hónapban a nemzetközi szinkronnaphoz igazodva, azaz az adott hónap 15-éhez legköze-

lebb eső szombaton, míg a vasárnap a rossz időjárás esetére tartalékolt megfigyelési nap volt. Az 1997/1998-as idényben már augusztus és április közötti 9 hónapra terjed ki a megfigyelés, amely így a vedlés, a nyár végi gyülekezés időszakát ugyanúgy lefedi, mint az áprilisi kései vonulásokat.

A megfigyelések 23 körzetben történnek (1. térkép), amelyek helyenként 2-6 területre is bonthatók, így összesen a teljes vízivad-monitoring 49 megfigyelési egységben folyik. A teljes megnevezés azért szükséges, mert a vadlúd-monitorozásba a Balaton keleti területe, a Duna gemenci és Béda-karapancsai szakaszai, továbbá a Tisza-tó is bekapcsolódnak. Így a megfigyeléssel valamilyen szinten érintett területjegyek száma 53.

A felmérést követően a jelentőtlapot a megfigyelők be-

küldik a kutatócsoport székelyére, ahol az a számítógépes Vízivad Adatbázisba kerül. Az adatbázis alapján nagyon sokirányú feldolgozásra nyílik mód, amelyek eredőjeként a gazdálkodást érintő, lényegi következtetéseket vonhatunk le. Most néhány, a récevadászatot érintő megállapítást tesszünk közzé.

Fontos megjegyezni, hogy a vizsgálatok nem irányulnak,

mert nem irányulhatnak a vízvadfajok teljes állományfelmérésére. Ahhoz havonta több ezer víztestet kellene ugyancsak több ezer megfigyelővel lefedni. A védelem és a gazdálkodás számára elégséges az állandósított mintaterületeken történő tartamos felmérés, amely a fajok állományalakulási tendenciáit követi nyomon, s von le abból következtetéseket. Természetesen – ahogy a térkép is mutatja – a mintavételi helyek lefedik Magyarország legfontosabb vízvadas területeit, s kellő módon reprezentálják az országon belüli vízivadmegoszlást is.

Mit tudunk a vadászható fajokról?

Számunkra az egyik legfontosabb információ a vadászható vízvadfajok állományalakulása. Érdeklődésünket két tényező motiválja: (1) fenntartható-e a fajok vadászata, azaz nem csökkent-e állományuk, (2) okozhatja-e a vadászati nyomás az állományalakulás kapott trendjét.

Csörgő réce (*Anas crecca*)

A nálunk igen ritkán költő (max. 5 pár) csörgő réce állományalakulásának tendenciája igen nagyfokú stabilitást mutatott a vizsgálat 5 éve során. Jellemzően novemberben tetőzik őszi mennyisége, 1996 novemberében 31 200 pld volt észlelt legnagyobb létszáma. A téli hónapokban néhány ezerre csökken a mennyisége. A tavaszi tetőzés meg sem közelíti a novemberit. 2001 februárjában és

márciusában 12 000 pld körüli egyedszámát figyelhetjük meg.

Tőkés réce

(*Anas platyrhynchos*)

A leggyakoribb fészkelő (100-150 ezer pár) vízvadfajunk állománydinamikája is közel állandó. Előfordulásának éves alakulása egyenletesebb, mint azt az előző fajnál láthattuk. Nem észlelhető őszi és tavaszi kettős állománymaximuma, ugyanis olykor télen is nagyobb létszámban jelenik meg be nem fagyott vizeinken, főként a Dunán. A vizsgált időszakban területeinken 1999 decemberében észleltük abszolút maximális mennyiségét: 201 000 pld-t.

Böjti réce

(*Anas querquedula*)

Gyakori fészkelő (1200-1500 pár) „apróréce” fajunk a telet Afrikában tölti, ezért október és február között igen ritkán látni. Mind nyárvégi, mind tavaszi mennyiségei növekedtek. Különösen az augusztusi-szeptemberi értékek a fontosak számunkra, hiszen azok a fészkelő állomány alakulására engednek következtetni. Monitoringunk területein a legmagasabb augusztusi érték 1100 pld, a legnagyobb márciusi érték 4000 pld volt.

Barátréce (*Aythya ferina*)

A leggyakoribb fészkelő (5-10 ezer pár) bukórécénk. Állománydinamikája – talán az Alföld aszályos éveire visszavezethetően – enyhe csökkenést mutatott, augusztus és február között egyenletes mennyiséggel és egy-egy kiugró márciusi értékkel (1997: 9600 pld; 1999: 13 600 pld). Legalább ezer példány minden évben át is telet a jégmentes folyókon.

Kerceréce

(*Bucephala clangula*)

A hazánkban nem fészkelő kerceréce november-március között rendszeres vendége vizeinknek, de olykor már októberben is megjelenik, és áprilisban is lehet észlelni. Dinamikája stabilitást mutat, kiugró idényekben meghaladva az 5000 példányt (2000. január: 5700 pld).

Szárca (*Fulica atra*)

Rendszertanilag a guvatfélékhez sorolandó szárca a tőkés

folytatás a 28. oldalon

Nyíl farkú réce (*Anas acuta*)

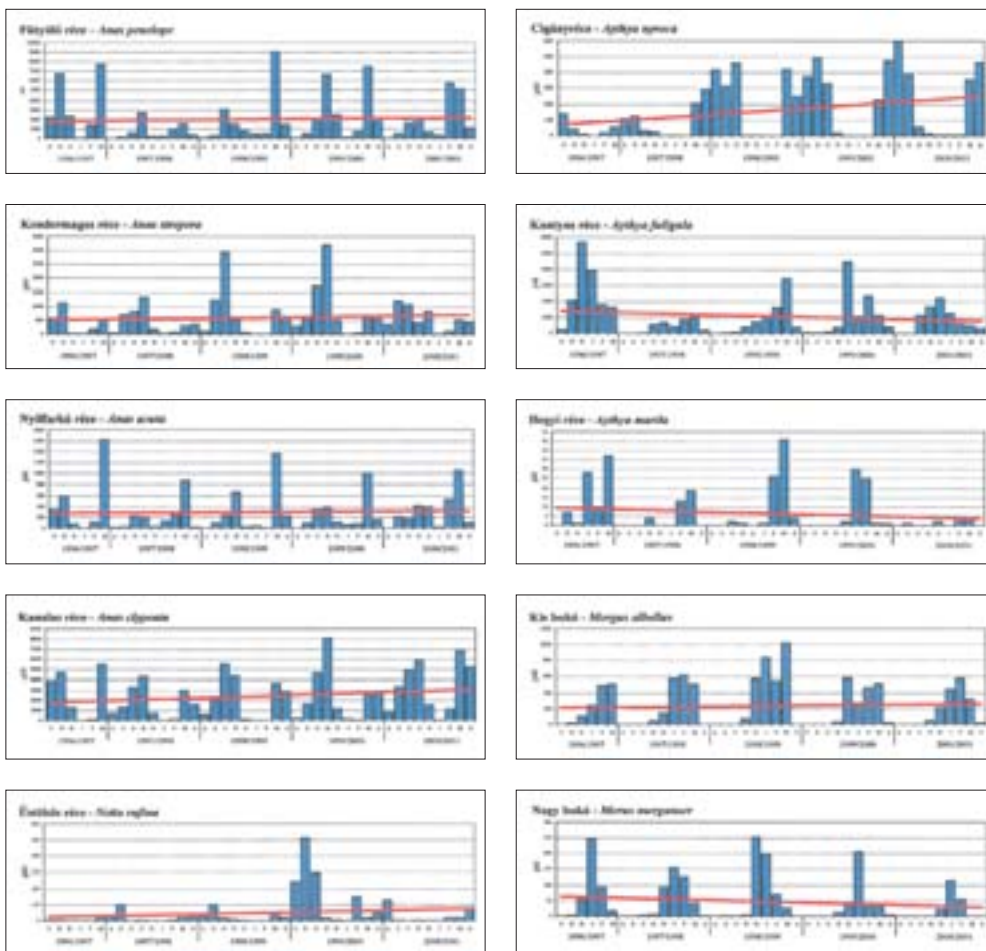
Csörgő réce (*Anas crecca*)

Barátréce (*Aythya ferina*)

Fütyülő réce (*Anas penelope*)

A vadrécek vizsgálata 1.

folytatás a 25. oldalról

réce után a második leggyakoribb fészkelő vízivadfajunk (80-120 ezer pár). Állománydinamikája stabilitást mutatott az elmúlt 5 idény számlálásai alapján. Mind minimum, mind pedig maximum értékeit igen rapszodikusán – az időjárás függvényében – veszi fel. Téli minimuma december és február hónapra tehető, maximuma pedig augusztus és október között változhat. Tavasz maximuma is megfigyelhető, igaz kisebb mennyiséggel. A legtöbbet – 24 500 – példánnyal 1998 októberében találtuk.

Hogyan alakulnak a védett fajok állományai?

Fűtyűlő réce (*Anas penelope*)

A korábban vadászható, ma védett fűtyűlő réce nem költő fajunk, csak szeptember és április között található meg vizeinken. Tavasszal láthatók nagyobb létszámban, 1999 márciusában több mint 9000 pld-t észleltünk.

Állománytrendje állandó volt, alig érzékelhető növekedéssel.

Kendermagos réce

(*Anas strepera*)

Ritkán költő (100-200 pár) récefajunk. Átvonuló mennyisége ősszel mutat nagyobb, olykor 3000-es példányszámokat. Különösen a Dunántúlon észlelhető nagyobb mennyiségben.

Nyíl farkú réce (*Anas acuta*)

Igen ritka költő (30-50 pár), gyakoribb átvonuló állóvizeinken. Kivétel nélkül márciusban tetőzött egyedszáma (maximum 1997: 1630 pld). Télen néhány példányra lecsökken állomány, csak alkalmi áttelelői maradnak nálunk.

Kanalas réce (*Anas clypeata*)

Sekély vizű tavaink, halastavaink, mocsaraink fészkelő (500-600 pár) récefaja. Mind az őszi, mind a tavaszi vonuláson gyakori. Legnagyobb észlelt mennyisége 1999 novemberében 8100 pld volt. Állományalakulásának trendje erős növekedést mutat.

Üstökös réce (*Netta rufina*)

Az 1980-as évek közepe óta erőteljesen terjeszkedő, fészke-

lő (60-70 pár) récefajunk. Ez a terjeszkedés a megfigyelt mennyiség trendjében is nyomon követhető. Az 1999-es esztendőben különösen nagy létszámokat észleltünk, a szeptemberi tetőzéskor 513 pld-t.

Cigányréce (*Aythya nyroca*)

A globálisan veszélyeztetett cigányréce mintegy 500-600 párban költő faja a magyar madárfaunának. Állománydinamikájában igen erős növekedési trend figyelhető meg, ami 3-4-szeres

növekedést is jelent. 2000 augusztusában kerekén 600 pld-t figyeltünk meg. A cigányréce állománynövekedése részben a nemzeti parkok élőhely-fejlesztésével, részben az árvizekkel, az azokhoz társuló kényszertározással hozható összefüggésbe. Az egyébként örömdetes jelenség azonban fokozott veszélyekkel is együtt jár, nevezetesen az augusztusi lelővésekkel. A cigányrécek olyan tavakon is megjelennek a vonulás során, ahol korábban nem fordultak elő, nem is számítanak rá a vadászok. Különösen az alföldi és dél-dunántúli vizes élőhelyeken kell különös gondot fordítani felismerésére, megkímélve a veszélyeztetett fajt és megelőzve a kellemetlenségek sorozatát. November és február között csak elvétve lehet látni.

Kontyos réce (*Aythya fuligula*)

A fészkelő fajként terjeszkedő (80-100 pár) és gyakori téli vendég kontyos réce állománya – talán az enyhe telekre visszavezethetően – csökkenő tendenciát mutatott, egy kiugró mennyiséggel: 1996 december – 5700 pld. Éven belüli dinamikájára a decemberi maximum a jellemző, de olykor márciusban is jelenhetnek meg nagyobb csapatai.

Hegyi réce (*Aythya marila*)

A hegyi réce ritka vendég vizeinken, elsősorban a be nem fagyó folyószakaszokon. Hasonló okból és mértékben, mint a kontyos réce esetében, ugyancsak csökkent megfigyelt mennyisége. Nagyobb létszámban a tavaszi vonuláson észlelhető, legnagyobb észlelt egyedszáma 46 pld volt.

Kis bukó (*Mergus albellus*)

A téli vendég és tavaszi átvonuló halevő kis bukó állománydinamikája enyhe emelkedést mutatott, különösen az 1998/1999-es idényben észleltük tartós megjelenését és nagyobb létszámát. 1999 márciusában 1020 pld-t számláltunk!

Nagy bukó (*Mergus merganser*)

A nagy bukó rendszeres téli vendégünk, amely elsősorban a Dunához köthető Magyarországon. A vizsgált 5 idényben állománytrendje csökkenő volt, bár kétszer is 250 pld körülnek adódott maximális egyedszáma (1997 január, 1998 december). Tetőzése december és január hónapban rendszeres.

Természetesen a bemutatott védett fajokon kívül még jó néhány fajról rendelkezünk információkkal, de azok egyedszáma a néhány példánytól a néhány tucatig terjed, így azoknak inkább faunisztikai jelentőségük van, közlésük meghaladja e cikk kereteit.

Valóban a leggyakoribb fajokat vadásszuk?

Ha az egyes idények során észlelt faji maximumokat évente gyakorisági rangsorba állítjuk, akkor az éves rangsorok alapján előállítható a vízivadfajok 5 éves magyarországi rangsora.

Eszerint – valamennyi monitorozott fajt beszámítva – az alábbi listát kapjuk:

Tőkés réce*

Vetési lúd*

Nagy lilik*

Nyári lúd

Csörgő réce*

Daru

Szárcsa*

Barátréce*

Kárókatona

Fütyülő réce

Kanalas réce

Kerceréce*

Kontyos réce

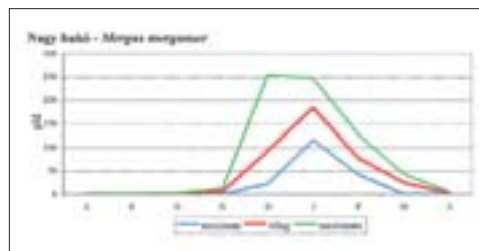
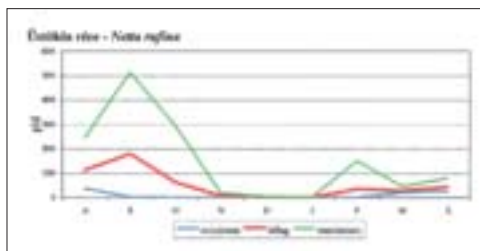
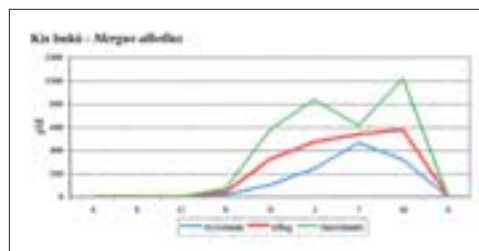
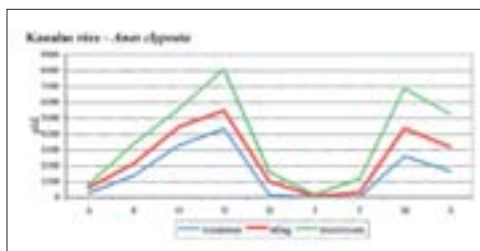
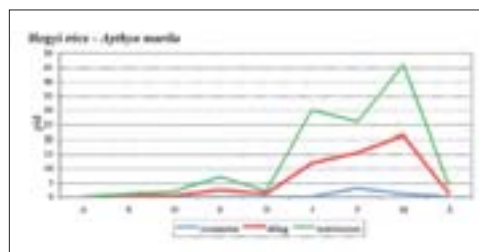
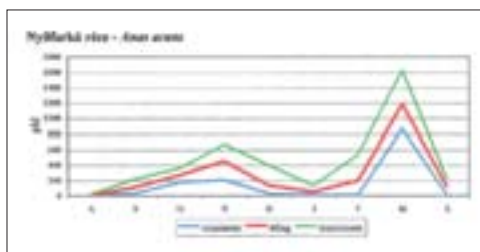
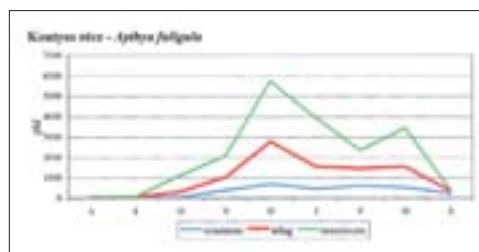
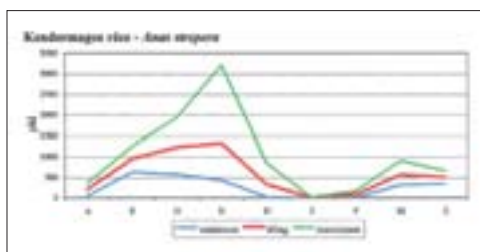
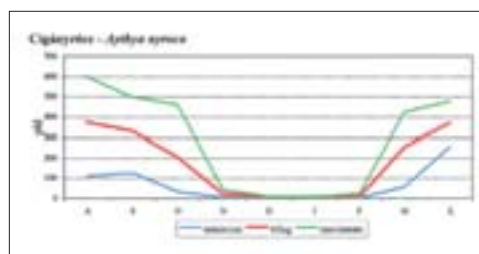
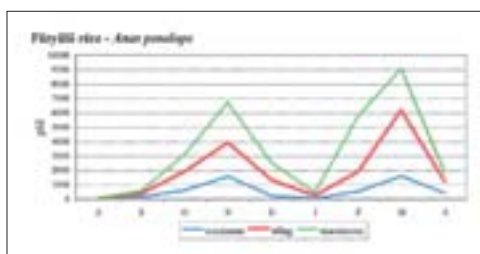
Böjti réce*

Kendermagos réce

Nagy kócsag

Szürke gém

(* vadászható fajok)

A kárókatona és a szürke gém a halgazdálkodás szempontjai alapján szerepelt korábban a gyéríthető fajok listáján, azaz károsításuk miatt kívánatos állományaik alacsonyabb szinten tartása, de a rangsorban elfoglalt előkelő helyük ellenére vadászati szempontból érdektelenek. Ha a két vadászható libafaj, az öt récefaj és a szárcsa, azaz nyolc faj helyét vizsgáljuk, megállapítható, hogy ebben a szezonban is előkelő helyen szerepeltek a mennyiségi rangsorban.

Ezzel együtt újfent megállapítható, hogy több védett faj is megelőzi, sőt tartósan megelőzi a rangsorban a vadászható fajokat:

nyári lúd, daru, fütyülő réce, kanalas réce és kontyos réce. Önmagában e tény alapján természetesen nem lehet messzemenő következtetéseket levonni. Más körülmények, jelesen a faj egészségének státusa is meghatározó a védelmi javaslatok meghozásában. Az ilyen jellegű vizsgálatok tartamossága fogja szolgáltatni azt a megnyugtató adatsort, amelynek elemzése alapján – figyelembe véve a nemzetközi trendeket – javasolni lehet egyes fajok státusának változtatását országosan vagy regionálisan. A fenntartható (bölcs) hasznosítás kritériumai azonban ebben az esetben is szem előtt tartandók.

Összefoglalva megállapítható, hogy a vadászható fajok állományalakulása megnyugtató képet mutat, olyan változásra semmi jel nem utal vizsgálataink szerint, ami azonnali beavatkozást igényelne. Ez a tendencia azt is mutatja ugyanakkor, hogy a magyar vízivad – jelen esetben a vadréce és szárcsa – vadászata a bölcs hasznosítás szelleme szerint valósul meg.

Prof. Dr. Faragó Sándor
egyetemi tanár,
intézetigazgató
Nyugat-Magyarországi
Egyetem
Vadgazdálkodási Intézet